

ELS PORTS (III)

Després d'haver fet parada i fonda a Morella seguirem per els altres pobles dels Ports.

Vallibona està apartada de qualsevol ruta transitada i per arribar allí ens desviarem a la dreta, després de pujar el port de Querol, per una carretera de 16 km. que mor al mateix poble, que no arriba als 200 habitatns.

El seu monument més important és l'església de l'Assumpció, del s. XV., amb un preciós enteixinat de fusta i que conserva unes pintures mudèjars entre l'enmascament barrocc de l'interior del temple.

Herbés s'aparta també de les rutes transitades i s'aplega a ell per una carretera que agafarem una vegada passat el port de Torre Miró, Abans d'arribar al poble, d'uns 150 habitants, trobarem l'ermita del Sargar, del s. XVI. Del poble ens cridaràn l'atenció tant els seus costeruts i típics carrerons, amb casals de grans volades, com la plaça, on trobem el palau del Baró d'Herbés, del s. XV, i l'església de Sant Bertomeu, amb portada medieval.

Des de Morella, si en comptes de continuar per la carretera d'Alcanyís ens desviem cap a Forcall, arribarem a les altres poblacions que formen la comarca dels Ports.

Forcall és precisament un creuer de camins, rodejat pels rius Caldes i Cantavella, que desemboquen allí les seues aigües al Bergantes. Ha conseguit certa celebritat per la seua "Santantonada", festa en honor del Sant barbut que a Forcall es celebra amb gran intensitat. Prop de Forcall, a la Moleta dels Frares, s'ubiquen les restes d'una vila

ibero-romana, molt possiblement l'antiga "Bisgargis". Val la pena passejar per la plaça amb porxes de Forcall i admirar el Palau dels Osset (que abans va ser dels Miró) del s. XVII, i amb restes del seu gòtic originari, en el qual crida poderosament l'atenció el seu desafiant ràfec. També tenen una sugestió especial la capella de Sant Miquel, als baixos de l'Ajuntament i l'absis gòtic de l'església Parroquial. Finalment, a Forcall, podem fer una parada i fonda, ja que a l'Hostal de la Vila, que

heu sentit mai allò de "no tens salvació ni anant a La Balma"...) excavat a la roca, sobre el riu Bergantes. Allí es venera una imatge de la Verge del s. XIV i la visita resulta agradable. Sorita, de carrers costeruts i estrets, mostra alguna façana dels s. XIV i XV.

Des de Forcall podem continuar fins a Tolodella, d'ací a la Mata i finalment a Olocau del Rei.

La Tolodella és coneguda per la seua Dança Guerrera, potser importada d'Orient a l'època de les Croades,

XV. Destaca un saló gòtic que potser fóra la primitiva església.

Olocau del Rei, amb 300 habitants, té un ric conjunt arquitectònic del gòtic: des de l'església, d'una sola nau i porta lateral romànica, fins a l'ajuntament, en el qual destaca tot el seu conjunt, però, sobretot, la presó medieval. Cal tenir en compte, a més a més, els nombrosos casals adovel·lats, entre els que destaquen dos, avui transformats en hostals, el del Temple i el del Rei, on podem fer una parada per tal de refer-se i provar els plats de gastronomia autòctona realment sabrosos.

Des d'ací volem llançar la nostra proposta per a que visiteu aquestos pobles de l'interior de la nostra província, les pedres dels quals parlen per elles mateixes i on passejar és una autèntica delectació i on la gastronomia constitueix un plaer res de menyspreable.

També farem menció a l'Aplec dels Ports, que tots els anys té lloc el cap de setmana pròxim a Sant Jaume (aquesta any el 23, 24 i 25 de juliol), successivament a cadascun dels pobles de la comarca (aquest any, el XVI, a la ciutat de Forcall), i al qual vam tenir l'oportunitat d'assistir i comprovar com la gent d'una comarca i de tota la província s'uneixen una vegada a l'any per gaudir i reivindicar les seues necessitats i carències.

Un exemple per moltes altres comarques que, com aquesta, passen per nombrosos dificultats. Tanmateix, els seus habitants no volen caure en l'oblit i mostren la seua grandesa a tots els qui així ho entenen.

ocupe els baixos de l'antic ajuntament (suposadament gòtic) podem degustar els millors guisats de la comarca.

Abans d'arribar a Forcall, des de Morella, si agafem el creuer de la dreta, arribarem a Villoros, Ortells, Palanques i Sorita.

Villoros apenas té 140 habitants. Està ubicada a la vora del riu Bergantes i destaca la seua església parroquial, neoclàssica, del s. XIX.

Ortells ha perdut la condició de municipi i és avui pedania de Morella.

Palanques compta amb a penes 50 habitants. Els seus edificis amb pedra tenen ràfecs molt ben treballats. L'església Parroquial, del s. XVII, conserva una porta lateral gòtica de l'any 1320.

Sorita és coneguda pel santuari de La Balma (no

però també pel seu castell, recenent restaurat, d'aspecte fort, amb belles finestres d'arcs apuntats. La seua estructura rectangular data del s. XIV.

Al terme de La Tolodella hi ha també moltes altres construccions dignes de ser visitades, com el pont medieval a la carretera de Forcall, l'ermita de Sant Onofre dels s. XV, l'església de l'antic poblat de Saranyana (a 2 km.), amb un absis i una porta dels primers temps de la Reconquesta (s. XIII), L'església parroquial, encara que després fou modificada, conserva la portada original del s. XIV.

La Mata de Morella, que no arriba als 300 habitants, és bastant coneguda per les seues espardenyes amb sola de cànem, i que podem adquirir a la localitat. Al seu terme podem trobar moltes masies dels segles XIV i